

PERANAN KONTRAK PEMBINAAN DALAM PEMBANGUNAN HARTANAH WAQAF

NURSHAFEEQAH BINTI MOHD ZIN
shafeeqxj@gmail.com

DR. AMINUDDIN BIN RUSKAM
al-dawamy@utm.my

Universiti Teknologi Malaysia (UTM)

ABSTRAK

Harta waqaf merupakan salah satu daripada hasil negara Islam selain zakat dan cukai. Ia merupakan suatu bentuk kebajikan yang bukan sahaja memberi kebajikan secara one-off semata-mata, malahan boleh menjadi sumber ekonomi yang berterusan bagi umat Islam jika di uruskan secara efisien. Bagi memaksimumkan hasil dari sumber waqaf, pihak kerajaan dengan kerjasama majlis agama negeri mengambil langkah untuk mengkomersialkan hartanah waqaf yang sedia ada. Dalam proses pembinaan bangunan-bangunan tersebut, beberapa pihak telah terlibat dan antaranya ialah pihak kontraktor dan majlis agama negeri. Lantaran itu bagi melancarkan kerja pembinaan, kontrak antara mereka telah termeterai. Kertas ini akan membincangkan akan peranan kontrak pembinaan serta kepentingannya dalam projek pembangunan hartanah waqaf.

Kata Kunci : Waqaf, Kontrak Pembinaan, Pembangunan Hartanah, Kontraktor.

1. Pendahuluan

Pembangunan hartanah waqaf kepada bangunan komersial merupakan salah satu usaha dalam memajukan asset umat Islam masa kini. Jika pembangunan tanah waqaf dahulu hanya sinonim dengan bangunan berkaitan keagamaan seperti masjid, surau & tanah kubur, kini tanah waqaf bukan sahaja menjadi pemangkin kepada umat Islam, malah dapat menjana ekonomi yang berpotensi tinggi dan bermanfaat untuk kebajikan umat Islam dan masyarakat. (C. Mohd, 2012)

1.1 Konsep Kontrak, Kontrak Pembinaan, dan Waqaf

1.1.1 Kontrak

Kontrak secara umum adalah perjanjian antara dua pihak atau lebih terhadap suatu transaksi. Fuqaha mendefinisikan *aqd* sebagai tanggungjawab & penyertaan antara dua pihak yang berkontrak berkenaan sesuatu perkara yang melibatkan tawaran dan penerimaan. (Jaafar, Taib, & A Abdelsalam, 2011) Menurut Billah (2006), *Al-Aqd* adalah perjanjian antara dua pihak berdasarkan subjek tertentu yang mengikat pihak-pihak tersebut. Ini berdasarkan firman Allah dalam surah Al-Maidah ayat 1 :

*“Wahai orang-orang yang beriman, penuhi serta sempurnakanlah perjanjian-perjanjian.
(5:1)*

Perkataan Uqud menurut Noor (1988) meliputi semua aspek berkaitan kewajipan termasuk rohani, sosial, politik dan perniagaan. Terdapat 5 elemen utama perjanjian didalam Islam iaitu; *sighah yang mengandungi tawaran dan penerimaan; penjual; pembeli; balasan*

atau barang serta harga. Setiap daripada elemen tersebut mempunyai syarat-syarat tertentu yang perlu dipenuhi bagi memastikan perjanjian yang sah. Pihak-pihak yang memasuki perjanjian seharusnya berakal, baligh dan serta mempunyai keupayaan memahami perjanjian.

Kontrak di Malaysia tertakluk dibawah Akta Kontrak 1950. Seksyen 2 mendefinisikan kontrak sebagai perjanjian penerimaan tawaran daripada pembuat janji (promisor) kepada penerima tawaran (promisee) dengan pembalasan yang sah mengikat pihak-pihak yang bersetuju. Secara ringkas, kontrak bermaksud perjanjian antara pembuat janji dan penerima janji dengan balasan yang sah. (Yusof, 2016) Berdasarkan definisi, Terdapat 5 elemen utama kontrak iaitu: Tawaran, Penerimaan, Balasan yang sah, kelayakan undang-undang, serta niat untuk mengikat pihak-pihak dari sudut perundangan. Tawaran akan dibuat oleh pembuat janji dan penerima tawaran akan terikat dengan perjanjian sekiranya menerima tawaran dengan relahati dengan syarat disertai pembalasan yang sah.

Kontrak boleh di lakukan secara lisan, dan bertulis (ibid) . Walaubagaimanapun menurut Al-Sagoff (2003) undang-undang mewajibkan pelaksanaan perjanjian berdasarkan perjanjian yang sah. Oleh itu, cara terbaik pembuktian kontrak yang sah adalah dalam secara bertulis. Ini adalah untuk memudahkan pembuktian perjanjian sekiranya berlaku ketidaksefahaman kelak.

1.1.2 Kontrak Pembinaan

Kontrak Pembinaan adalah instrumen yang menghubungkan majlis agama negeri sebagai pemegang tunggal hakmilikan waqaf di negeri masing-masing, dengan kontraktor yang akan melaksanakan projek pembangunan hartanah waqaf.

Kontrak Pembinaan adalah kontrak di antara pihak pemaju atau kontraktor dengan pelanggan. Di dalam kes *Modern Engineering (Bristol) Ltd v. Gilbert-Ash Northern [1974] AC 689*, Lord Diplock at 717B menggambarkan kontrak pembinaan sebagai:

'an entire contract for the sale of goods and work and labour for a lump sum price payable by instalments as the goods are delivered and the work done. Decisions have to be made from time to time about such essential matters as the making of variation orders, the expenditure of provisional and prime cost sums and extension of time for the carrying out of the work under the contract.'

Berdasarkan terjemahan oleh Lord Diplock, boleh disimpulkan bahawa kontrak pembinaan adalah kontrak keseluruhan untuk jualan barangan, kerja dan khidmat bagi sebuah harga pukal yang mana pembayarannya boleh di lakukan secara ansuran sepanjang pembinaan atau setelah selesai. Di dalam pernyataannya, Lord Diplock merujuk kepada kontrak setara yang di guna pakai di dalam pembinaan.

Kontrak pembinaan adalah kontrak di mana satu pihak (biasanya disebut Kontraktor) bersetuju dengan pertimbangan berharga untuk melakukan kerja-kerja untuk pihak lain yang (biasa disebut Majikan) yang melibatkan reka bentuk (jika berkenaan), fabrikasi, pemasangan, perubahan, membaiki atau merobohkan struktur dan / atau pemasangan di di tapak pembinaan atau mana-mana yang berkenaan. (Rajoo & Singh, 2012)

Akta Pembayaran dan Adjudikasi Industri Pembinaan 2012 mendefinisikan kontrak pembinaan sebagai ; kontrak kerja pembinaan atau kontrak konsultasi pembinaan untuk

pelaksanaan kerja-kerja pembinaan. Kerja pembinaan dalam definisi meliputi kerja pembinaan, sambungan, pemasangan, pembaikan, penyelenggaraan, pembaharuan, penyingkiran, pengubahsuaian, perubahan, dan pembongkaran. Secara ringkas, ia merupakan perjanjian antara pihak-pihak untuk melaksanakan kerja pembinaan. Oleh itu sebarang perjanjian kerja berkaitan pembinaan boleh membawa kepada kontrak pembinaan berdasarkan syarat-syarat tertentu.

Kajian mengenai Kontrak Pembinaan dari sudut syariah juga giat dijalankan. Definisi kontrak pembinaan patuh syariah telah dinyatakan oleh Abdul Rashid(2008) sebagai sebuah perjanjian yang menjadikan Islam sebagai paksi atau dasar dalam menetapkan isi kandungan, terma, dan syarat perjanjian. Billah(2006) pula berpendapat kontrak pembinaan adalah sebuah kontrak kontemporari yang melibatkan pembinaan bangunan, jalan atau infrastruktur yang memerlukan kepakaran dari bidang tertentu.

1.1.3 Waqaf

Waqaf adalah salah satu dari harta kebajikan yang terdapat dalam Islam selain daripada zakat, sedeqah dan hibah. Dari segi bahasa, waqaf berasal dari perkataan *waqafa* yang membawa maksud berhenti pada sesuatu tempat atau waktu (Laldin, Mahmud, & Md Sawari, 2012). Manakala dari segi syara' waqaf boleh disimpulkan sebagai memindahkan hak milik peribadi menjadi milik sesuatu badan yang memberi manfaat kepada masyarakat.ia bersumberkan kepada Islam dengan tujuan untuk mendekatkan diri kepada Allah dan mendapatkan keredhaan-Nya.

Rukun Waqaf adalah empat iaitu : (Sulaiman & Abdul Manaf, 2009)

- i. Orang yang memberikan waqaf (*al-Waqif*);
- ii. Orang yang menerima waqaf barang yang diwaqafkan (*al-Mawquf Alayh*);
- iii. Harta yang diwaqafkan (*al-Mawquf*);
- iv. lafaz penyerahan waqaf (*Al-Sighah*)

Terdapat 3 ciri utama yang menjadikan waqaf unik dari harta kebajikan yang lain. Pertama ialah harta waqaf tidak boleh di tarik balik. Segala apa yang di beri sebagai waqaf tidak boleh di ambil kembali oleh pewaqaf atau di pindah milik kepada orang lain. Ciri kedua ialah kekal. Ciri ini merupakan kesinambungan dari ciri pertama, iaitu apabila ia tidak boleh di tarik balik, ia kekal menjadi harta waqaf selamanya. Ciri terakhir ialah harta waqaf tidak boleh dipisahkan. Apabila pewaqaf mewaqafkan hartanya seperti tanah, ia tidak boleh di bahagikan. Ketiga-tiga ciri melengkapinya antara satu dengan lain. Ketiga-tiga ciri ini selaras dengan hadis Rasulullah:

“Dari Ibnu Umar r.a.: Bahawa Umar bin Khattab mendapat tanah di Khaibar, lalu ia datang menghadap Nabi s.a.w. untuk bermusyawarat tentang tanah itu. Katanya: Hai Rasulullah! Saya mendapat tanah di Khaibar dan belum pernah saya mendapat harta benda yang lebih indah dari itu dalam pandangan saya. Apakah yang tuan perintahkan tentang tanah itu?” Sabda beliau: Jikalau engkau mahu, waqafkan!” Kata Rawi: Lalu diwaqafkan oleh Umar. Tanah itu tiada boleh dijual, diberikan atau dipusakakan. Dan buahnya diberikan untuk fakir miskin, karib kerabat, untuk memerdekakan hamba sahaya, untuk jalan Allah (membantu agama Allah), untuk orang yang dalam perjalanan dan untuk tetamu. Orang yang memeliharanya boleh mengambilnya dengan cara yang patut dan memberi makan orang lain, akan tetapi tidak boleh dijadikan wang.” (Hadis Sahih Bukhari Jilid 3. Hadis Nombor 1257.)

1.2 Kontrak pembinaan dan Waqaf

Sejak zaman Rasulullah lagi, waqaf telah dijadikan sumber pembangunan ekonomi bukan sahaja bagi masyarakat Islam, malahan bukan Islam. Sepertimana yang dinyatakan di dalam hadis di atas, Umar al-Khattab mewaqafkan tanahnya di Khaibar agar hasilnya diberikan kepada faqir miskin, pengembara, sanak saudara, hamba dan yang kurang berkemampuan. Pemerintahan Khilafah Turki Uthmaniah telah menyaksikan memajukan institusi waqaf atau dikenali sebagai 'Vakıf'. Institusi waqaf banyak membantu rakyat Turki Uthmaniyah khususnya dari segi menyediakan makanan kepada fakir miskin dan hospital untuk kemudahan rakyat. Secara umumnya, pendapatan waqaf diperolehi melalui penderma daripada harta komersial seperti kedai, kilang dan juga pasar. Hasil daripada waqaf telah digunakan untuk membina jambatan, hospital, pengangkutan awam dan saluran pengairan serta yang lebih teratur dan maju. (Haris, 2020)

Daripada contoh tersebut, terbukti bahawa waqaf boleh digunakan dalam konteks yang luas sehingga bukan sahaja memberi manfaat kepada individu, malahan kepada pentadbiran dan kebajikan negara. Di Malaysia suatu ketika dahulu, waqaf sering kali dikaitkan dengan waqaf tanah untuk masjid, tanah perkuburan dan sekolah agama. Namun begitu, seiring dengan perkembangan media massa yang semakin meluas serta usaha pihak-pihak yang menjalankan waqaf, waqaf kini dilihat sebagai salah satu sumber kebajikan umat Islam yang lebih terbuka. Menurut Muhammad Don (2019), terdapat beberapa amalan pelaksanaan waqaf kontemporari :

- i. Waqaf tunai
- ii. Waqaf hartanah (Waqaf Kaki & Waqaf Lantai)
- iii. Waqaf Korporat
- iv. Waqaf Seni
- v. Waqaf Pendidikan

Seiring itu, Kerajaan Malaysia turut menyahut seruan membangunkan hartanah waqaf agar ia menjadi sumber ekonomi yang efisien dan efektif. Bagi merealisasikan projek ini, antara instrumen yang penting dalam projek ini adalah kontrak pembinaan.

2. Perbincangan

2.1 Peranan Kontrak Pembinaan dalam Pembangunan Hartanah Waqaf

Peranan kontrak pembinaan dalam pembangunan hartanah waqaf dapat di huraikan di dalam tiga perkara utama (Murdoch & Hughes, 2008)

I. Merekod terma dan syarat perjanjian dengan tepat

Kontrak pembinaan merupakan salah satu perjanjian yang mempunyai terma dan syarat perjanjian yang khusus. Di Malaysia secara umumnya, terdapat beberapa kontrak pembinaan setara yang digunapakai dalam perjanjian antara pihak-pihak terlibat. Sebagai contoh, Borang Kontrak Setara JKR PWD 203A, Kontrak Setara Persatuan Arkitek Malaysia 2006 dan juga Kontrak *FIDIC (International Federation of Consulting Engineers)* bagi kerja kerja berkaitan kejuruteraan projek. Setiap perjanjian mempunyai terma perjanjian yang menunjukkan pihak-pihak terlibat.

Menurut Abdullah Habib & Abdul Rashid (2008) terdapat 6 elemen umum kontrak pembinaan dari sudut tawaran dan penerimaan. Ianya adalah:

- i. Spesifikasi butiran perjanjian
- ii. Pernyataan tawaran dan penerimaan
- iii. Penentuan Kos Harga dan cara pembayaran
- iv. Tempoh projek siap perlu di spesifikasi secara khusus
- v. Perjanjian dicapai atas persetujuan dua belah pihak termasuk perkara-perkara mendatang.
- vi. Tandatangani perjanjian; penglibatan saksi ketika perjanjian ditandatangani.

Islam menggalakan perjanjian direkodkan secara bertulis. Menurut Mohammad Al-Tahawi (1972), transaksi secara bertulis telah diamalkan sejak awal penyebaran Islam. Ini selaras dalam Islam yang mana Allah memerintahkan perjanjian hutang ditulis yang disebut dalam surah Al-Baqarah ayat 282 yang bermaksud.

“Wahai orang-orang yang beriman! Apabila kamu menjalankan sesuatu urusan dengan hutang piutang yang diberi tempoh hingga ke suatu masa yang tertentu maka hendaklah kamu menulis (hutang dan masa bayarannya) itu dan hendaklah seorang penulis di antara kamu menulisnya dengan adil (benar) dan janganlah seseorang penulis enggan menulis sebagaimana Allah telah mengajarkannya....” (2:282)

Melalui ayat ini, Allah menggariskan agar perjanjian hutang dicatat. Walaubagaimanapun, ianya juga boleh diaplikasi ke atas perjanjian kontrak khususnya pembinaan kerana ia melibatkan hak dan tanggungjawab pihak yang terlibat. Di dalam situasi ini, ianya melibatkan hartanah waqaf yang merupakan amanah dari pewaqaf yang perlu dilaksanakan sebaik mungkin. Oleh itu, kontrak pembinaan berperanan merekod segala terma perjanjian dan syarat yang dipersetujui oleh kedua pihak dengan tepat.

II. Sebagai panduan dalam projek pembinaan

Secara umumnya, pelbagai pihak dan kepakaran terlibat dalam sesebuah projek pembangunan hartanah. Perkembangan teknologi pembangunan, social dan alam sekitar sedikit sebanyak menyumbang kepada pertumbuhan kepakaran dalam projek pembangunan. Jadual dibawah menggambarkan secara ringkas pihak-pihak yang terlibat dalam sesebuah projek pembangunan:

Pihak Terlibat	Huraian ringkas
Pemilik	Pemilik tanah, atau projek
Kumpulan professional/ Konsultan	Arkitek, Jurutera, Jurukur Bahan
Kontraktor	Pihak yang melaksanakan kerja-kerja pembinaan

Subkontraktor	Pihak yang melaksanakan kerja-kerja pembinaan samada di bawah seliaan kontraktor atau kumpulan profesional
Pembekal	Pembekal bahan binaan & , infrastruktur binaan kepada kontraktor, subkontraktor

Jadual 1 : Pihak-pihak Terlibat di dalam Kontrak Pembinaan

III. Menyusun perhubungan antara pihak perjanjian:

Peranan Kontrak perjanjian adalah penting dalam menyusun perhubungan antara pihak-pihak terlibat. Ini bagi memudahkan pelaksanaan kontrak kerana semua pernyataan dan penyelesaiannya sudah tertera didalam perjanjian. Di Malaysia secara umumnya, kontrak setara adalah kaedah utama dalam menyelaras hubungan antara pihak yang terlibat yang mempanyai fungsi dan tugas berbeza.

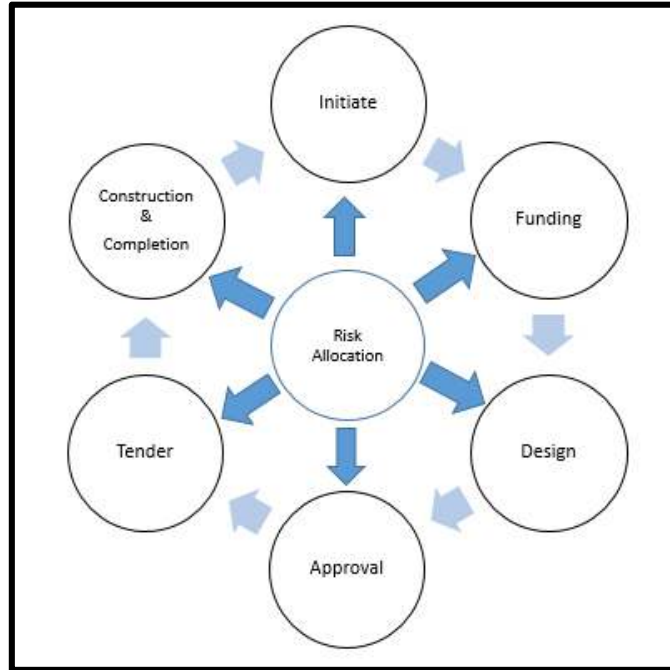
Antara fungsi penyusunan perhubungan didalam perjanjian adalah :

- i. Menetapkan tugas- tugas, hak dan libiliti setiap pihak

Kontrak Setara menyediakan asas kerangka perundangan yang menentukan hak, tugas dan libiliti pihak-pihak yang berkepentingan. (Zakaria, Ismail, & Md Yusof, 2013) Walaubagaimanapun ini hanya terhad kepada kontrak asas. Didalam kebanyakan kes, subkontrak yang berlapis di dalam projek pembinaan menjadi faktor pertikaian dan masalah, termasuk pembayaran tidak adil dan tertunda kepada subkontraktor. (Jaafar, Taib, & A Abdelsalam, 2011) Oleh itu jika di dalam pembangunan hartanah waqaf, demi memastikan tidak berlaku ketidakadilan di dalam projek, perlunya badan pemantau sama ada dari pihak konsultan atau pegawai pemantau bagi memastikan perkara ini tidak berlaku.

- ii. Membahagikan risiko terjangka

Risiko semasa pelaksanaan suatu projek pembangunan adalah sesuatu yang normal dan sentiasa ada. (Othman, 1997) Setiap risiko yang terjangka perlu dimasukkan ke dalam terma dan syarat perjanjian agar tidak menimbulkan perselisihan. Sebagai contoh, salah satu terma perjanjian di dalam kontrak pembinaan adalah insuran. Kajian oleh Koshkaki (2012) menyatakan bahawa didalam Islam kita mempunyai takaful yang berbeza dengan insurans komersial. Ini kerana, semua risiko tidak ditanggung oleh syarikat insurans tetapi ditanggung pemegang polisi secara bersama. Pembahagian risiko mengikut pihak-pihak yang terlibat boleh dilihat dibawah :

Rajah 1.2 :
Risiko Mengikut
(Abdul Rashid,
Hasan, 2017)

Pembahagian
Pihak Terlibat
Mohd Fauzi, &

- iii. Menggariskan pelaksanaan, syarat dan prosedur projek.

Kontrak pembinaan merupakan platform bagi pihak-pihak terlibat mengelakkan pertikaian daripada berlaku. Di dalam sebuah projek pembinaan entiti yang terlibat adalah dari pelbagai kepakaran dan latarbelakang. Mereka bergabung bersama-sama dalam proses pembinaan; ini secara tidak langsung memberi kesan kepada penyampaian dan prestasi projek. (A. Abdel salam, 2016) Dalam menguruskan konflik dalam sesebuah projek pembinaan, pelbagai kaedah telah dilaksanakan. Penggunaan kontrak yang setara dapat mengurangkan pertikaian atau konflik dari berlaku. (Zakaria, Ismail, & Md Yusof, 2013) Ini kerana, kandungan kontrak yang setara mengandungi elemen-elemen utama kontrak pembinaan dan telah ditentukan oleh pihak yang berkenaan.

3. Kesimpulan

Kontrak pembinaan memainkan peranan penting di dalam pembangunan hartanah waqaf. Dengan kontrak pembinaan yang tepat, pembangunan hartanah waqaf yang diperolehi oleh Majlis Agama Islam Negeri (MAIN) dapat dibangunkan sebaik mungkin. Pengalaman beberapa projek contoh MAIN dari pelbagai negeri telah membuktikan peranan kontrak pembinaan di dalam pembangunan hartanah waqaf.

4. Rujukan

A. Abdel salam, S. (2016). Adaptation of Istisna' And Ijarah Into The Conceptualization of IPS in the Malaysia Construction Industry. Penang, Malaysia: Universiti Sains Malaysia.

Abdul Rashid, K. (2008). Shariah Compliant Contract for Construction Works: Setting the Agenda for Research. *Shariah Compliant Construction Contract Conference*. Kuala Lumpur: IIUM.

- Abdul Rashid, K., Mohd Fauzi, P., & Hasan, S. (2017). Shariah Principles In The Procurement Of Buildings And Infrastructure Work. *4th International Conference on Masjid, Zakat and Waqf Management* (pp. 223-231). Selangor: e-ISBN 978-967-13087-3-8.
- Abdullah Habib, S., & Abdul Rashid, K. (2008). A Revised Proposed Research Methodology To Investigate Shari'ah Compliance in the Formation of Construction Contract. *Research In the Malaysian Construction Industry and Built Environment*, 522 - 543.
- Al-Sagoff, S. (2003). *Principles of Law of Contract in Malaysia Second Edition*. Malayan Law Journal Sdn Bhd.
- Billah, M. (2006). *Shari'ah Standard of Business Contract*. Kuala Lumpur: A.S. Nordeen.
- C. Mohd, A. (2012). Pembangunan Tanah Wakaf : Cabaran dan Harapan . *Seminar Peletakhakan Tanah Wakaf : Cabaran dan Harapan* .
- Haris, A. (2020). Sejarah Kerajaan Turki Uthmaniyah Dan Sumbangannya Dalam Bidang Sosiopolitik Abad ke-14 hingga Abad ke-20. *Journal of Al-Tamaddun*, 85-107.
- Jaafar, M., Taib, S., & A Abdelsalam, S. (2011). Islamic Principle of Contract : Developing A New Approach in the Construction Industry. *The Quantity Surveying International Convention*. Penang.
- Koshkaki, M. (2012). An Islamic Approach to Contract Management and Financing in Infrastructure Project. Kyoto University.
- Laldin, M., Mahmud, M., & Md Sawari, M. (2012). Maqasid Al-Shariah Dalam Pelaksanaan Waqaf. In *Maqasid Al-Syari'ah* (pp. 259-290). Kuala Lumpur: IIUM Press.
- Modern Engineering (Bristol) Ltd v, Gilbert Ash Northern (Appeal Court 1974).
- Mohammad al-Tahawi, A. (1972). *The Function of Documents in Islamic law*, (Trans. Wakin, Jeanette A). New York: State University of New York.
- Muhammad Don, M. (2019). Teori Wakaf, Kepelbagaian dan Contoh Amalan di Malaysia. *MALIM: Jurnal Pengajian Umum Asia Tenggara* 20, 24-39.
- Murdoch, J., & Hughes, W. (2008). *Construction Contract Law and Management 4th Edition*. Taylor & Francis.
- Noor, M. (1988). Principle of Islamic Contract Law. *Jpurnal of Law and Religion*, Vol. 6, 115-130.
- Othman, M. (1997). Hubungan Faktor-Faktor Risiko Dengan Tuntutan Di Dalam Projek 'Fast Track'. Pulau Pinang: Universiti Sains Malaysia.
- Rajoo, S., & Singh, H. K. (2012). *Construction Law in Malaysia*. Kuala Lumpur: Sweet & Maxwell Asia.
- Sulaiman, N., & Abdul Manaf, F. (2009). Peranan Harta Waqaf Dalam Bidang Pembangunan dan Pendidikan Ummah: Fokus Dalam Bidang Perubahan. *Jurnal Pengurusan Waqaf JAWHAR Vol3, No 1.*, 1-29.

Yusof, M. (2016). *Undang-Undang Kontrak DI Malaysia*. Gombak: Mus'ab E-Book Publication House.

Zakaria, Z., Ismail, S., & Md Yusof, A. (2013). An Overview of Comparison between Construction Contracts in Malaysia: The Roles and Responsibilities of Contract Administrator in Achieving Final Account Closing Success. *International Conference on Education and Educational Technologies*, (pp. 34 - 41).

Modern Engineering (Bristol) Ltd v. Gilbert-Ash Northern [1974] AC 689

Akta Kontrak 1950

Akta Pembayaran dan Adjudikasi Industri Pembinaan 2012

Terjemahan ayat Al-Quran Surah Al-Baqarah (2:282) (online) <https://quran.com/?local=en>

Hadis Sahih Bukhari Jilid 3. Hadis Nombor 1257. Website Hadis sigir.uitm.edu.my (online). <https://sigir.uitm.edu.my/webhadis/>